

40 GODINA / STUDENTSKI PROTEST 1968-2008

Reč na otvaranju izložbe povodom 40. godišnjice
„studentskih događaja” 1968. godine
u Istorijskom arhivu Beograda

INSTITUCIJA KULTURE I IDEOLOŠKE KONJUKTURE

Ove godine puno se govori o studentskim pokretima koji su se 1968. godine pojavili širom sveta, mahom u velikim univerzitetskim gradovima: Parizu, Njujorku, Londonu, Berlinu, Rimu, Tokiju, Kairu, Varšavi, Pragu, pa i u Beogradu. O tom planetarnom fenomenu minulih godina objavljeno je na stotine knjiga, bezbroj članaka. Posvećeno im je i puno književnih dela, filmova i pozorišnih predstava. Povodom godišnjice ovog događaja javljaju se i nova naučna i umetnička dela. Sudeći po velikoj pažnji javnosti reklo bi se da je reč o istorijski značajnom, a po mnogima i epohalnom događaju. S toga na estradnoj sceni nižu se razni pristupi i ocene, iznose protivrečni pogledi i nude različiti, pa konačni sudovi, često zavisni od trenutne ideološke i političke konjunktura.

Jednoj ozbiljnoj ustanovi kao što je Arhiv, i ovaj beogradski, ne priliči da se zagubi u uzavrelom mnjenju i da podlegne prolaznim ćudima raznih konjunktura. Takođe, neprikladno je, a i pretenciozno, da prihvata bilo kakve neopozive ocene. Za kulturni i ukupni javni ugled jednog Arhiva sasvim je dovoljno da u svojim fondovima ima dovoljno reprezentativne i merodavne građe za naučne i druge istraživače, državne institucije, a i za znatiželjne građane.

Kao Arhiv grada Beograda, razumno je očekivati da se u njegovim fondovima nalazi prvenstveno građa koja se tiče samog Beograda. I to građa o svim bitnim aspektima događanja, glavnim učesnicima, oblicima i načinu njihovog delovanja i o vremenskoj dinamici zbivanja. Prema raspoloživim i, mahom, pouzdanim saznanjima, ukupnu arhivsku građu činili bi dokumenti iz javnih i privatnih izvora o (1) incidentu kod Doma kulture na Novom Beogradu 2. juna 1968. godine; (2) studentskim demonstracijama iste noći i narednog dana; (3) štrajku Beogradskog univerziteta od 3. do 9. juna; (4) nastajanju i delovanju studentskog pokreta, u raznim oblicima, sve do 1974. godine; (5) govorima Josipa Broza Tita 9. juna u kojem povlađuje studentima, kao i kasnijim govorima, sve do 1975. godine, u kojima poziva na obračun s tim pokretom i nalaže obračun s „kvariteljima omladine”; (6) sporovima i sukobima unutar studentskog pokreta i vlasti; (7) zajedničkom nastupanju stare levice

i nadolazeće nacionalističke desnice protiv nove levice; (8) kulturnim i političkim previranjima iz kojih je nastajao studentski pokret kroz duže razdoblje; (9) o sistematskoj višegodišnjoj kampanji vlasti protiv „crnog talasa u kulturi“. Najzad, korisno bi bilo raspolagati i odgovarajućom građom za komparativna proučavanja.

Obrazovani i solidno opremljeni arhivisti raznih struka, pa još maštoviti i privrženi svom pozivu koji drže do ugleda i autonomije samih sebe i svoje ustanove, svakako su kadri da formiraju kvalitetan arhivski fond po uzusima savremene arhivistike i srodnih disciplina, sarađujući s drugim institucijama i kompetentnim pojedincima. Budući da se o složenim i važnim događajima uvek javljaju nova dokumenta i različita tumačenja, i to bi trebalo da nađe svoje mesto u rastućoj dinamičnoj arhivskoj celini.

Danas, kada postaje sve jasniji značaj kulture i istorijskog pamćenja za opstanak i razvoj svakog društva i države, biva sve izvesnije od kakve je važnosti raspolaganje solidnim arhivima. Podsetimo još jednom, da nije reč o prigodnom hiru ili podleganju bilo kakvoj konjunkturi, već o tradiciji arhiva trajnoj koliko i sama civilizacija.

Nadam se da je povod za ovo podsećanje sasvim prikladan. Naime, u arhivima kao kulturnim i političkim ustanovama, naročito razvijenih urbanih zajednica, uvek su bitno mesto imali dokumenti o raznolikim odnosima građana i vlasti. Baš ti odnosi su u događajima 1968. godine dospeli u žižu istorijskih zbivanja. U urbanim središtima, kakvo je i Beograd, znatan broj građana, mahom mlađih, ponet svojim vizijama lične i zajedničke slobode, nastojao je da razmakne postojeće stege slobode mišljenja, izražavanja i komuniciranja u porodici, školi, univerzitetu, neposrednoj zajednici i državi, verujući da postoji alternativa vladajućem „odnosu snaga“. Tome su se suprotstavile vlasti na svim nivoima, i raznim sredstvima, često upotrebom nasilja, ponekad popuštajući pod snažnijim impulsima slobode a češće braneći vlast svim sredstvima. U tadašnjim zbivanjima sloboda i vlast su izrazile svoje opšte i osobene karakteristike, u zavisnosti od različitih kulturnih, političkih i socijalnih okolnosti.

Ova izložba uverljivo nagoveštava bogatstvo arhivske građe o jednom složenom istorijskom događaju koji je strukturno i vremenski omeđen. Pred nama je upečatljivo svedočanstvo profesionalnih i kreativnih potencijala Istorijskog arhiva grada Beograda da stvori jedno vredno javno dobro, odolevajući pomodnim, ideološkim i političkim konjunkturama.

U Beogradu, 3. juna 2008. godine

Dr Nebojša Popov